Lisa 2
Kalandus 2021–2024
11.03.2021 nr 1-2/21/123

KALANDUS 2021-2024

ÜHISPROGRAMM

Eelnõu

Sisukord

1 Sissejuhatus 3
2 Programmi juhtimiskorraldus 3
3 Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve 5
4 Olukorra lühianalüüs 6
5 Meetmed, tegevused ja teenused 8
5.1 Kestlik kalandus 8
5.1.1 Kutseline kalapüük 8
5.1.2 Vee-elusressursside töötlemine ja turustamine 10
5.1.3 Vesiviljelus 12
5.1.4 Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi keskkonnakaitsemeetmete rakendamine 14
5.1.5 Kalavarude haldamise ja kaitse ning harrastuspüügi korraldamine 14

1 Sissejuhatus

Tulemusvaldkond	Põllumajandus ja kalandus
Tulemusvaldkonna eesmärk	Eesti toit on tarbijate poolt eelistatud, elukeskkond on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukondade elujõud kasvab.
Tulemusvaldkonna vastutaja	Maaeluministeerium
Valdkonna arengukava	Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030
Valdkonna arengukava visioon	Eesti toit on hinnatud ja maal on hea elada.
Programmi nimi	Kalandus
Programmi eesmärk	Kestlik kalandus, mis tagab sektori konkurentsivõime ning kalavarude säästliku majandamise.
Programmi periood	2021–2024
Vastutaja (kaasvastutaja)	Maaeluministeerium Keskkonnaministeerium
Kaasvastutajad (MeM ministeeriumi valitsemisala asutused)	Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet (PRIA), Põllumajandus- ja Toiduamet (PTA)[1]
Kaasvastutajad (KeM ministeeriumi valitsemisala asutused)	Keskkonnaamet (KeA)

Kalavarud on rahvuslik rikkus, mida tuleb kasutada säästlikult. Seetõttu tuleb kalavarude kasutamist ja kaitset korraldada viisil, mis tagab varude kestlikkuse, võimaldades samas saada nende kasutamisest võimalikult suurt sotsiaalset ja majanduslikku tulu. Kalanduse majanduslike eesmärkide täitmiseks on oluline luua tingimused elujõulisele ja konkurentsivõimelisele vesiviljelus-, kalapüügi- ja vee-elusressursside töötlemise sektorile, pöörates enim tähelepanu tootlikkuse tõstmisele ja lisandväärtuse kasvule. Kalanduse programmiga aidatakse nende eesmärkide saavutamisele kaasa.

2 Programmi juhtimiskorraldus

Kalanduse programm on kahe ministeeriumi ühisprogramm, mis hõlmab mõlema ministeeriumi kalandusvaldkonna vastutusala kirjeldusi, mõõdetavaid väärtusi ning eelarvetabeleid. Ühisprogrammi kinnitavad maaeluminister ja keskkonnaminister käskkirjaga vastavalt pädevusjaotusele.

Programm on arengukavas „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ seatud alaeesmärgi rakendamiseks vajalikke meetmeid ja tegevusi kirjeldav dokument.

[1] 2021. aasta 1. jaanuaril alustab uue valitsusasutusena tööd Põllumajandus- ja Toiduamet (edaspidi PTA), mis moodustatakse seniajani eraldiseisvalt tegutsevate Põllumajandusameti ja Veterinaar- ja Toiduameti ühendamisel. PMA ja VTA teenused ja kulumudel ühendatakse ja esitatakse Rahandusministeeriumile 2020. a oktoobris.

PõKa 2030 kaheksas tegevussuund on kestlik kalandus, mis sisaldab nelja eesmärki:

- keskkonnateadlikult ja jätkusuutlikult kalavarusid majandades on kalavarud heas seisus;
- keskkonnateadliku harrastuspüügi kasv;
- kalandus- ja vesiviljelussektor on jätkusuutlik ja konkurentsivõimeline;
- kalandus- ja vesiviljelussektori toodang on kvaliteetne, kõrge lisandväärtuse ja suure ekspordipotentsiaaliga.

Tulemusvaldkond „Põllumajandus ja kalandus“ on seotud tulemusvaldkonnaga "Keskkond“.

Ühisprogrammi dokument koosneb ühest meetmest ja viiest tegevusest. Maaeluministeerium vastutab kutselise kalapüügi, vee-elusressursside töötlemise, vesiviljeluse tegevuste ja teenuste eest ning koostöös Keskkonnaministeeriumiga töötab välja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi (EMKVF) 2021-2027 rakenduskava ja selle keskkonnakaitsemeetmed. Keskkonnaministeerium vastutab kalavarude haldamise ja kaitse ning harrastuspüügi korraldamisega seotud tegevuse ja teenuste eest. Ühisprogrammi ja meetme tasandi mõõdikute kogumise tagab vastutusalast olenevalt üks või teine ministeerium.

Regulaarselt on koos käinud töörühm, kuhu kuuluvad Maaeluministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi kalandusega seotud teemade eest vastutavate osakondade ja allasutuste esindajad. Töörühma ülesanne on koostada ühtlustatud dokument tegevuspõhisest eelarvestamisest. Paralleelselt kaardistab MeM tegevuste kaupa ka teenuste protsesse.

Kalanduse programmi MeM eelarve tulude maht on 95 979 345 € ning kulude, mitterahaliste kulude ja investeeringute maht on 104 043 878 € (Tabel 2). KeM eelarve tulude maht on 6 189 920 € ning kulude, mitterahaliste kulude ja investeeringute maht on 19 930 231 € (Tabel 3). Ministeeriumid avalikustavad dokumendi oma kodulehel 15 tööpäeva jooksul pärast seda, kui Riigikogu on riigieelarve vastu võtnud. Ühisprogrammi uuendatakse igal aastal RES protsessi käigus või vastavalt vajadusele. Ühisprogrammi eelarvet seiratakse kord kvartalis ning tegevusi kord poolaastas.

Programmi rahastamiskava koostamisel lähtutakse riigieelarve seadusest ja selle rakendusaktidest. Rahastamiskava sisaldab kulu (sh välisvahendeid). Programmi rahastamiskava esitatakse kuluarvestuse infosüsteemis (KAIS). Struktuurivahenditega seotud muudatusi kajastatakse EMKF 2014–2020 perioodil ja EMKVF 2021-2027 perioodil toetuse andmise tingimuste käskkirjades. Mõlemad ministeeriumid koostavad igal aastal ühisprogrammi rakendamise kohta eraldi tulemusaruande, mis esitatakse Rahandusministeeriumile riigi eelarvestrateegia koostamiseks hiljemalt 1. märtsiks.

3 Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi eesmärk on kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ning kalavarude jätkusuutliku majandamise. Programmi eesmärgi saavutamist jälgitakse järgmiste mõõdikute abil.

Tabel 1. Programmi mõõdikud koos algtasemete ja sihttasemetega aastate kaupa

Mõõdik, sh allikas	Algtase (2018)	Sihttase (2021)	Sihttase (2022)	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)
Heas seisus varud, %/Keskkonnaministeerium	45*	52	53	60	61
Lisandväärtus töötaja kohta ettevõtetes, mis tegelevad kalandusega (kutseline kalapüük, vesiviljelus ja kala töötlemine), €/Statistikaamet	28 087	28 500	29 000	28 500	29 000
Töökohtade arv ettevõtetes, mis tegelevad kalandusega (kutseline kalapüük, vesiviljelus ja kala töötlemine), Statistikaamet	1944	1847	1857	1850	1855

*2019

Ühisprogrammi eelarve koosneb Maaeluministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi viie tegevuse eelarvest.

Tabel 2. Maaeluministeeriumi eelarve (tegevused 1–4)

Eelarve jaotus	2020 kinnitatud eelarve	2021 eelarve	Muutus €	Muutus %	2022 eelarve	2023 eelarve	2024 eelarve
Tulud, €	21 881 186	26 449 656	4 568 470	21%	30 553 371	24 036 318	14 940 000
Kulud, €	23 261 555	27 711 399	4 449 844	19%	31 827 624	25 319 098	16 204 727
… sh välistoetused ja kaasrahastus, €	21 041 186	25 609 656	4 568 470	22%	29 713 371	23 196 318	14 100 000
Investeeringud, €	8 347	43 708	35 361	424%	43 708	43 708	43 708
… sh välistoetused ja kaasrahastus	0	0	0	0%	0	0	0
Mitterahalised kulud, €	531 563	688 117	156 554	29%	706 027	706 027	706 027

Tabel 3. Keskkonnaministeeriumi eelarve (tegevus 5)

Eelarve jaotus	2020 kinnitatud eelarve	2021 eelarve	Muutus €	Muutus %	2022 eelarve	2023 eelarve	2024 eelarve
Tulud, €	1 638 011	2 353 052	715 041	44%	1 563 223	1 355 673	917 972
Kulud, €	5 106 944	5 668 389	561 445	11%	4 798 078	4 556 827	4 109 126
… sh välistoetused ja kaasrahastus, €	796 751	1 483 052	686 301	86%	673 223	455 673	7 972
Investeeringud, €	0	110 381	110 381	100%	73 588	73 588	73 588
… sh välistoetused ja kaasrahastus	0	0	0	0%	0	0	0
Mitterahalised kulud, €	177 339	134 814	-42 525	-24%	112 662	109 869	109 321

Teenuste maksumus kujuneb teenuse osutamisega seotud otsestest kuludest (nt inimestele suunatavad toetused või teenuskohtade ülalpidamine) ja kaudsetest kuludest (teenust osutava asutuse personali- ja majanduskulud). Struktuurivahenditest rahastatavate teenuste puhul on eraldi välja toodud see osa teenuse otsekulust, mida rahastatakse struktuurivahenditest. Investeeringute eelarvet kajastatakse programmi, meetme ja tegevuse tasemel. Programmide teenuste hinnas sisaldub põhivara kulum. Teenuse hindades kajastatakse amortisatsioonikulu selleks, et kanda investeering kuluks soetatava põhivara kasuliku eluea jooksul. Põhivara kulum kajastatakse programmi, meetme ja tegevuse tasemel mitterahalistes kuludes.

4 Olukorra lühianalüüs

Majanduslikult elujõulise ja konkurentsivõimelise kalandussektori arenguks pööratakse tähelepanu lisandväärtuse kasvule nii kutselise kalapüügi, vee-elusressursside töötlemise kui ka vesiviljeluse sektoris. Selleks toetatakse nii püütud kala kui ka vesiviljeluse toodangu väärindamist ja seni kasutamata vee-elusressursside efektiivsemat kasutamist. Nende eesmärkide saavutamiseks toetatakse tootearendust ja uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamist läbi ettevõtete koostöö teadus- ja arendusasutustega ning Eesti teadlaste osalemist rahvusvahelises teaduskoostöös.

Majanduslikult olulistest kalavarudest on alla poole praegu heas seisus. Kalavarude hea seisundi saavutamiseks on vaja vähendada püügikoormust nende kalavarude kasutamisel, mis ei ole heas seisundis (eelkõige ahven ja koha). Samuti on vaja ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid. Kalavarude looduslikuks taastumiseks taastatakse kalade elupaiku ja kudealasid ning avatakse kalanduse seisukohalt olulistele jõgedele rajatud paisudel ja ummistunud jõe suudmetes kaladele läbipääsud kudealadele. Ohustatud kalaliikide varude taastamiseks asustatakse veekogudesse kalakasvatustes kasvatatud kalade noorjärke. Lisaks on kalavarude hea seisundi ja säästliku kasutamise tagamiseks vaja parandada järelevalvesüsteeme ning ebaseadusliku kalapüügi vähendamiseks täiendada järelevalve elektroonilisi kontrollimise võimalusi.

Ranna- ja siseveekogude kalapüügi- ja vesiviljelussektori konkurentsivõime tõstmiseks on vaja edendada ühistegevust toodangule lisandväärtuse andmisel ja toodangu turustamisel ning parema koostöö tagamiseks ettevõtete vahel tuleb jätkata teavitus-, koolitus- ja

nõustamistegevustega. Arvestades ranna- ja siseveekogude kalapüügi hooajalisust ja madalat tulusust, on selles sektoris vaja tähelepanu pöörata tegevuste mitmekesistamisele. Ranna- ja siseveekogude kalanduse arendamisel on häid tulemusi andnud sektori toetamine läbi kogukonna juhitud kohaliku arengu põhise lähenemise, mis samuti edendab kalurite omavahelist koostööd ja ühistegevust (joonis 1).

Joonis 1. Kalanduspiirkonnad

Kalandussektori ettevõtete investeeringute soodustamiseks toetatakse keskkonnasõbralike ja energiasäästlike tehnoloogiate kasutuselevõttu, soosides ressursside tõhusamat kasutust. Kalatöötlemis- ja vesiviljelussektoris tegutsevatele mikro- ja väikeettevõtjatele, kellel on olnud madal omafinantseeringuvõime, ja väikeste ja keskmiste suurustega ettevõttetele (VKE), kellel on olnud raske saada pikaajalisi laene, võimaldatakse turutõrgete leevendamiseks ligipääsu laenurahale.

Tööjõu vananemine, erialaspetsialistide ja oskustööjõu nappus ning kalandussektori vähene atraktiivsus noorte silmis vajab sektori kestlikkuse tagamisel terviklikku käsitlust. Sektori atraktiivsuse tõstmiseks on vaja jätkata valdkonnast positiivse kuvandi loomist ning tõhustada koostööd teadus- ja haridusasutuste, ettevõtete ning administratsiooni vahel.

Nii kalavarude hea seisundi saavutamiseks kui ka kalandussektori konkurentsivõime tõstmiseks vajalikke tegevusi rahastatakse peamiselt Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMKF) 2014-2020 vahenditest ning tulevikus ka Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi (EMKVF) 2021-2027 vahenditest. Lõhelistele rändeteede avamist kalanduslikult olulistele jõgedele rajatud paisudel on seni rahastatud Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi vahenditest ning Keskkonnainvesteeringute Keskuse vahenditest. Seetõttu võib Euroopa Liidu tõukefondide vahendite oluline vähenemine seada ohtu sektori arendamiseks vajalike tegevuste jätkumise.

2020. aastal COVID-19 levikust tingitud müügikäibe vähenemise tõttu fokusseeriti EMKF toetusmeetmeid müügikäibe vähenemise hüvitamisele kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tootmise ning töötlemisega tegelevatele ettevõtjatele. Erakorralistest olukordadest tingitud sektori tarneraskuste leevendamiseks pööratakse EMKVF toetusmeetmete kavandamisel

tähelepanu ka riskijuhtimismeetmetele. 2021. aastal keskendutakse EMKVF 2021–2027 rakenduskava väljatöötamise raames uue finantsperioodi toetusmeetemete kavandamisele.

5 Meetmed, tegevused ja teenused

5.1 Kestlik kalandus

Meetme eesmärk on kestlik kalandus, mis tagab kalandusvaldkonna konkurentsivõime ning kalavarude säästliku majandamise.

Tabel 4. Meetme mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (2018)	Sihttase (2021)	Sihttase (2022)	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)
Kutselise kalapüügi lisandväärtus sektori töötaja kohta, €	55 641	56 000	56 500	57 000	57 500
Vesiviljeluse lisandväärtus sektori töötaja kohta, €	11 261	12 700	12 900	13 200	13 400
Tulemiga „vastab nõuetele“ kontrollide osakaal kalakaitses, %	73*	82	83	85	85
Majanduslik mõju (sotsiaalmajanduslik mõju) harrastaja kohta aastas, €	278*	320	320	320	320

*2019

5.1.1 Kutseline kalapüük

Programmi tegevuse eesmärk on tagada elujõuline ja konkurentsivõimeline kutseline kalapüügisektor.

Poliitika kujundamise ja elluviimise kaudu loome tingimused elujõulise ja konkurentsivõimelise kutselise kalapüügisektori arenguks, mis põhineb piiratud loodusliku kalavaru kasutamisel. Sektori sellise arengu eelduseks on heas seisus kalavarud.

Eesti kutselise kalanduse kogusaagist saadakse püügil rannavetest ja siseveekogudest alla 20%. Statistikaameti andmetel on 140 kutselise kalapüügiga tegelevas ettevõttes töötajaid kokku 544. Ranna- ja siseveekogude kutselisel kalapüügil, kus peamiselt tegutsevad füüsilisest isikust ettevõtjad, on kutselise kalapüügi luba antud 1576 ettevõtjale, kelle lubadele on kantud kokku 2370 kalurit. Läänemere traalpüügi- ja kaugpüügisektoris, kus saadakse enam kui 80% kogu Eesti väljapüügist, tegutseb 25 ettevõtet ja kokku ligikaudu paarsada kalurit. Kuna ranna- ja siseveekogude kalanduses on kasutada oleva kalavaru kohta püügiga tegelevate isikute arv suur, siis püügist saadav keskmine tulu ühe isiku kohta on madal ning kalapüük ei ole enamikule ranna- ja siseveekogude kaluritele ainsaks sissetulekuallikaks (ligikaudu kolmandik loa omanikest püüab alla 200 kg kala aastas). Piiratud kalavaru tingimustes tagab oskusteabe ja traditsioonide kestmise, konkurentsivõime püsimise ning ettevõtjate tehtud investeeringute järjepidevuse ajaloolisel püügiõigusel põhinev kalapüügivõimaluste jaotussüsteem. Ranna- ja siseveekogude kalapüügis otsime jätkuvalt võimalusi, kuidas tasakaalustada püügikoormust ja kutselise kalapüügiga tegelejate arvu kasutada oleva kalavaruga. Ranna- ja siseveekogude

kalurite püügist sõltuva sissetuleku suurendamiseks toetame tegevuste mitmekesistamist ja lõimimist sinise majanduskasvu (sinine majanduskasv on pikaajaline strateegia, mis toetab säästvat majanduskasvu mere- ja merendussektoris tervikuna) teiste valdkondadega (nt rannikuturism, merebiotehnoloogia). Keskmine palk kutselise kalapüügi ettevõtetes 2018. aastal moodustab 98,2% Eesti keskmisest.

Kutselise kalapüügiga tegelevate ettevõtete majandusnäitajate parandamiseks toetame oma püütud saagi väärindamist ja otseturustamist. Samuti jätkame uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamist vee-elusressursi väärindamiseks ja paremaks kasutamiseks, soodustades selle saavutamiseks ettevõtete koostööd teadus- ja arendusasutustega. Teadmistepõhisema poliitika kujundamisele aitab kaasa osalemine rahvusvahelistes teaduskoostöö võrgustikes JPI Oceans ja SCAR-Fish.

Kalasadamate ja lossimiskohtade väljaarendamise toetamisega loome eeldused selleks, et maale toodav kala oleks kvaliteetne ning mitut eesmärki täitvad kalasadamad teeniksid tagasi vähemalt osa ülalpidamisega seonduvatest kuludest. Kalapüügiga kaasnevate kulutuste vähendamiseks toetame investeeringuid kalalaevade energiatõhususe suurendamiseks.

Ranna- ja siseveekogude püügisektori konkurentsivõimet toetame sellega, et edendame ühistegevust püütud saagile lisandväärtuse andmisel ja toodangu turustamisel; Läänemere traalpüügisektoris toimib selline lähenemine juba praegu hästi selleks loodud tootjaorganisatsioonide toel. Ranna- ja siseveekogude püügisektoris on praeguseks loodud üks tootjaorganisatsioon ning sellises vormis ühistegevust tuleb selles sektoris edendada ja toetada ka edaspidi. Samuti jätkame ranna- ja siseveekogude kalanduse arendamist läbi kogukonna juhitud kohalikul arengul põhineva lähenemise, mis edendab kalurite omavahelist koostööd ja ühistegevust nii sektori sees kui ka laiemalt kalanduspoliitika kujundamisel. Püügikorraldusliku muudatusena kavandame Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järve majanduslikult olulisemate kalaliikide püügivõimaluste jaotamisel lisaks püügivahendite piirarvu jaotamisele ka aastase lubatud saagi jaotamist väljapüügimahuna püügivahendite kohta. Muudatus võimaldab püügiõiguse omanikel paindlikumat püügivõimaluste kasutust ning võimaldab pikema perioodi vältel pakkuda tarbijale värsket kala, mille hind on kõrgem kui külmutatud kala hind.

Tööjõu vananemine ja kutselise kalapüügi vähene atraktiivsus noorte jaoks vajab sektori kestma jäämise tagamiseks sektorist positiivse kuvandi loomist ja tõhusamat koostööd teadus- ja haridusasutuste, ettevõtete ning administratsiooni vahel. Kalapüügisektori ettevõtete omavahelise parema koostöö tagamiseks ja konkurentsivõime suurendamiseks jätkame teavitus-, koolitus- ja nõustamistegevustega Kalanduse Teabekeskuses. Samuti toetame koolitus- ja praktikatoetuse kaudu ettevõtteid, kes pakuvad kalapüügiharidust omandavatele õpilastele koolitus- ja praktikavõimalusi.

Selleks, et muuta kutselise kalapüügi lubade taotlemist ja püügiga seonduvate andmete esitamist ettevõtjatele lihtsamaks, on vaja jätkata elektrooniliste lahenduste parendamist ja juurutamist. Eriti alakasutatud on tänapäevaste elektrooniliste lahenduste potentsiaal kutselise ranna- ja siseveekogude kalapüügi aruandluses, kus e-lahenduste olemasolust hoolimata tehakse elektrooniliselt alla 25% kõikidest toimingutest. Kavandame ranna- ja siseveekogude kalapüügil järk-järgulist üleminekut üksnes elektroonilisele andmeesitusele. Tänapäevaste infotehnoloogiliste lahenduste ja elektroonilise andmevahetuse parendamise toel saame vähendada ettevõtjate ja kalandus¬administratsiooni halduskoormust, suurendada andmete töötluskiirust, parandada andmete kvaliteeti ja tõhustada järelevalvet.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet ning Põllumajandus- ja Toiduamet. PTA peamisteks teenusteks on kutselise kalapüügi korraldus ja turukorralduse järelevalve, PRIA korraldab riiklike ning EMKF toetuste andmist ja toetustega seotud järelevalvet.

Tabel 5. Programmi tegevuse mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (2018)	Sihttase (2021)	Sihttase (2022)	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)
Ranna- ja sisevete kalapüügi sektoris hõivatute keskmine vanus	52,7	53,9	54	54	54
Kutselise kalapüügi ettevõtete töökohtade arv	544	540	535	530	525
Kutselise kalapüügi ettevõtete keskmine palk (suhe Eesti keskmisesse), %	98,2	98,2	98,3	98,4	98,5
Kutselise kalapüügi ettevõtete müügitulu, €	65 101 500	64 800 000	65 100 000	65 400 00	65 700 000

5.1.2 Vee-elusressursside töötlemine ja turustamine

Programmi tegevuse eesmärk on kalandus- ja vesiviljelussektori kvaliteetne, kõrge lisandväärtuse ja suure ekspordipotentsiaaliga toodang.

Poliitika kujundamise ja rakendamise kaudu loome tingimused majanduslikult elujõulisema ja konkurentsivõimelisema kalatöötlemissektori arenguks, pöörates enim tähelepanu lisandväärtuse kasvule läbi tootearenduse ja kaasates selle saavutamiseks senisest enam teaduspotentsiaali. Bioloogilise ressursi säästlikust kasutamisest lähtudes soodustame keskkonnahoidlikku töötlemist, toetades tootearendusliku ja tehnoloogilise võimekuse suurendamist kohalike ja seni kasutamata vee-elusressursside (sh töötlemisjääkide) efektiivsema kasutamise kaudu, liikudes seejuures väärtusahelat pidi kõrgema lisandväärtusega toodete tootmise poole. Selleks toetame vee-elusressurside väärindamise uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamist läbi ettevõtete koostöö teadus- ja arendusasutustega, sh rahvusvaheliselt. Ühtlasi toetame Eesti teadlaste osalemist rahvusvahelises teaduskoostöös näiteks projektis ERA-NET Cofund BlueBio läbi rakendusuuringute programmi.

Eestis on kalatarbimine viimase kolme aastaga langenud, jäädes elaniku kohta 15 kg-ni aastas. Eesti kalatoodetega isevarustatuse tase oli 2019. aastal 435%, mida mõjutab ka kutselise kalapüügi sektori püügivõimaluste vähenemine. Kvaliteetse ja kõrge lisandväärtusega kala- ja vesiviljelustoodang, tarbijateadlikkuse kasv ja kalavarude kestlik majandamine loovad eeldused toodete tarbimise suurendamiseks. Siseriikliku kalatarbimise suurendamiseks viime ellu aastatel 2021–2023 teavituskampaania kalatoodete tarbimise propageerimiseks.

Kuna Eestis püütakse kala neli korda rohkem, kui siin ära tarbitakse, siis sõltub kalapüügisektori majanduslik kestlikkus paljuski ekspordist, kus oluliste turgude äralangemine võib vähendada sektori tulusust. Nii näiteks vähenes kilu- ja räimepüügisektori tulusus, kui Venemaa turule kehtestati ekspordipiirangud (joonis 2). COVID-19 levikust tingituna on 2020.

aastal vähendanud Euroopa suunalisine eksport eeskätt magevee kalade (koha; ahven) töötlemisega tegelevatel ettevõtjatel, kuna HoReCa nõudlus langes ära. Samuti on vähenenud ka kilu- ja räime ekspordi kogused, kus turu üle pakkumise ning hinnalanguse vältimiseks on sektor pidanud leidma alternatiivseid turge toodangule.

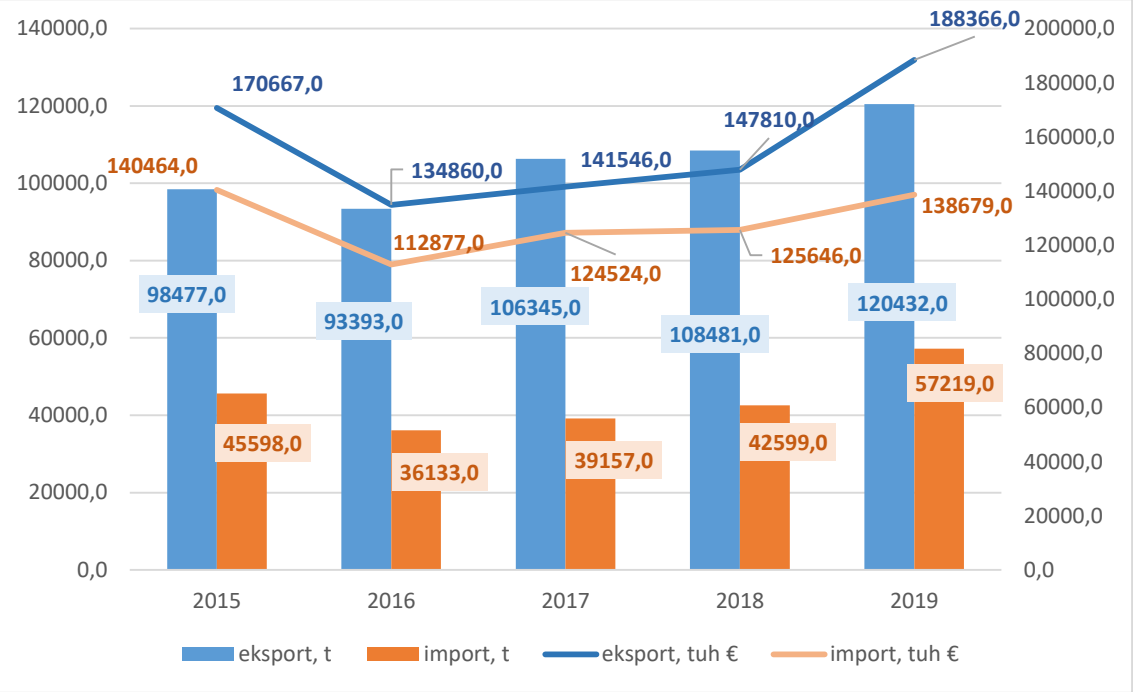

Joonis 2. Kalapüügi- ja vesiviljelustoodete kogu ekspordi- ja impordidünaamika 2015-2019

Külmutatud kala osakaal Eesti päritolu kalatoodete ekspordis on üle 60%, mistõttu on vajadus toodete mitmekesistamise ja tootearenduse järele (joonis 3).

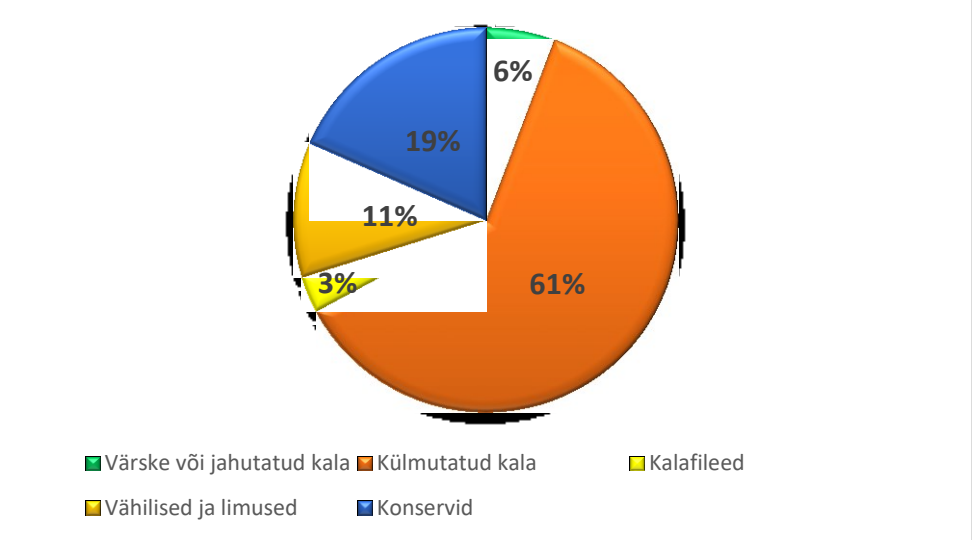

Joonis 3. Eesti päritolu müüdud kalatoodete osakaal kogu kalatoodete müügis 2019. aastal

Tööjõu vananemine, erialaspetsialistide ja oskustööjõu nappus ja kalatöötlemise valdkonna vähene atraktiivsus noorte silmis vajab sektori kestlikkuse tagamisel terviklikku käsitlust. Soodustame valdkonnast positiivse kuvandi loomist ning tõhusamat koostööd teadus- ja haridusasutuste, ettevõtete ja administratsiooni vahel (sh õppekavade kaasajastamisel,

täiendusõppe korraldamisel ning vajalike erialaspetsialistide koolitamisel). Samuti toetame koolitus- ja praktikatoetuse kaudu ettevõtteid, kes pakuvad kalatöötlemise valdkonnas haridust omandavatele õpilastele koolitus- ja praktikavõimalusi.

Sektoris tegutsevatel mikro- ja väikeettevõtjatel on olnud madal omafinantseeringuvõime, samuti on raskendatud VKE-de ligipääs pikaajalistele laenudele. Selliste turutõrgete leevendamiseks võimaldame ligipääsu laenurahale.

Jätkuva nõudluse rahuldamiseks kalapüügi- ja vesiviljelustoodete järele maailmas ja Eesti kalatoodetega isevarustatuse kõrge taseme juures soodustame kvaliteetse ja kõrge lisandväärtusega ning suure ekspordipotentsiaaliga toodete tootmist. Ühe teenusena aitame kaasa uute turgude leidmisele ja vähendame võimalikke riske peamistel sihtturgudel.

Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet ning Põllumajandus- ja Toiduamet.

Tabel 6. Programmi tegevuse mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (2018)	Sihttase (2021)	Sihttase (2022)	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)
Eksporditavate toodete koguväärtus, €	118 704 995	130 000 000	134 000 000	138 000 000	145 000 000
Kalandustoodete tarbimine Eestis, (kg inimese kohta)	15	19,0	19,5	20	20
Kalatöötlemise lisandväärtus sektoris töötaja kohta, €	17 786	17 800	18 000	18 030	18 360

5.1.3 Vesiviljelus

Programmi tegevuse eesmärk on tagada elujõuline ja konkurentsivõimeline vesiviljelussektor.

Poliitika kujundamise ja rakendamise kaudu loome tingimused majanduslikult elujõulise ja konkurentsivõimelise vesiviljeluse arenguks. Tähelepanu tuleb enim pöörata tootlikkuse tõstmisele, uute liikide kasvatusele, toodangu mahu- ja lisandväärtuse kasvule. Selleks soodustatakse valdkonna teadus- ja arendustegevust. Teadmispõhisema poliitika kujundamisele aitab kaasa ka osalemine mitmesugustes rahvusvahelistes teaduskoostöö võrgustikes, nagu näiteks JPI Oceans, SCAR-Fish ja Interregi projektis Grass.

Toodangu suurenev maht aitab rahuldada töötlejate senist toorainevajadust ja siseturu nõudlust kasvatatavate liikide järele. Suurema toodangumahu saavutamine lubab ettevõtetel siseneda kindlamini ka turgudele ja turusegmentidesse, kus oodatakse stabiilseid tarneid. Konkurentsivõime tõstmiseks pöörame senisest enam tähelepanu toodangu väärindamisele ning kasvatustehnoloogiatele. Vesiviljelussektori kvaliteetse toodangu suurendamisel tagame valdkonnas tegutsejate konkurentsivõime Läänemere piirkonnas ning hea keskkonnaseisundi säilimise tootmise intensiivistumisel. Toetame keskkonna- ja energiasäästlike tehnoloogiate kasutuselevõttu, soosides ressursside efektiivsemat kasutust. Aitame kaasa tootmismahtude kasvule ning muudame tootmise tõhusamaks või mitmekesisemaks.

Vesiviljeluse tasakaalustatud arengu soodustamiseks on senisest enam vaja teha koostööd ministeeriumite ja nende valitsemisalade asutuste vahel, sh merevesiviljeluse arendamisel, sest prognoositavat toodangu kasvu saame oodata merevesiviljeluse arvelt. Ühtlasi tuleb merevesiviljeluse arendamisel arvestada Läänemere keskkonnaseisundiga ning merealade planeerimisest ja keskkonnahoiust lähtudes luua võimalusi koostoimeliste lahenduste tekkeks. Selleks, et tagada ettevõtjatele merevesiviljeluse arendamisel investeerimiskindlus, loome süsteemi, kus merevesiviljeluseks sobivatel aladel lubade saamise korraldab riigiasutus, andes seejärel need alad ettevõtjatele rendile, millega loome merevesiviljelusega alustavatele ettevõtjatele võimaluse tootmistegevusega koheselt alustada. Sellega vähendame ettevõtjatele hoonestuslubade taotlemiseks kuluvat aega.

Vesiviljelussektori ettevõtete omavahelise koostöö soodustamiseks ja konkurentsivõime parandamiseks jätkame teavitus-, koolitus- ja nõustamistegevustega Kalanduse Teabekeskuses. Samuti toetame koolitus- ja praktikatoetuse kaudu ettevõtteid, kes pakuvad vesiviljeluse valdkonnas haridust omandavatele õpilastele koolitus- ja praktikavõimalusi.

Sektoris tegutsevatel ettevõtjatel on olnud madal omafinantseeringuvõime. Samuti on olnud finantsvahendid sihtgrupile raskesti kättesaadavad. Selliste turutõrgete leevendamiseks võimaldame ligipääsu laenurahale. Samuti avasime 2020. aastal uue toetusmeetme tootlike investeeringute toetamiseks vesiviljelussektoris.

Eesti vesiviljelussektori suur killustatus ja huvide lahknevus väikese toodangumahuga toodete ja tootmisviiside vahel pärsib tõhusat koostöövõimet nii erialaliitude kui ka tootjaorganisatsiooni raames. Ühistegevuse soodustamine on üks peamisi tegureid sektori elujõu ja konkurentsivõime tagamiseks.

Bioloogilise ressursi säästlikust kasutamisest lähtudes soodustame keskkonnahoidlikku tootmist, toetades tootearendusliku ja tehnoloogilise võimekuse suurendamist. Kvaliteetne ja kõrge lisandväärtusega vesiviljelustoodang ning tarbijateadlikkuse kasv loovad eeldused vesiviljelustoodete tarbimise suurendamiseks.

Vesiviljelussektori ettevõtetele paremate tingimuste loomiseks oma toodanguga kauplemisel viime ellu riikliku tauditõrjeprogrammi riigi tasemel taudivabaduse saavutamiseks.

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet.

Tabel 7. Programmi tegevuse mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (2018)	Sihttase (2021)	Sihttase (2022)	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)
Vesiviljelus ettevõtete töökohtade arv	87	107	112	120	130
Vesiviljelus ettevõtete keskmine palk (suhe Eesti keskmisesse), %	52,8	53,6	53,6	53,7	53,8
Vesiviljelus ettevõtete müügitulu, €	4 200 000	5 200 000	6 000 000	7 600 000	8 000 000

Vesiviljelussektori toodang, tonni	944	1200	1400	1800	2000

5.1.4 Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi keskkonnakaitsemeetmete rakendamine

Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi keskkonnakaitsemeetmete rakendamise tegevus sisaldab nii Maaeluministeeriumi kui ka Keskkonnaministeeriumi ja tema valitsemisala asutuse poolt taotletavaid toetusi.

- Kalanduse kontrolli ja järelevalve toetus – saab kasutada nende tegevuste elluviimiseks, mis tagavad seire, kontrolli ja õigus- ja haldusnormide täitmise, suurendades seejuures avaliku halduse suutlikkust ja tulemuslikkust täiendavat halduskoormust tekitamata ning lihtsustab kalapüügi andmete esitamist.
- Kalandusandmete kogumise toetus – saab kasutada nende tegevuste elluviimiseks, mis on vajalikud kalandusandmete kogumise, haldamise ja kasutamise toetamiseks ning ühise kalanduspoliitika rakendamiseks.
- Merekeskkonnateadmiste parendamise toetus – peamine eesmärk on panustada Eesti merestrateegia meetmekava rakendamisesse.
- Merekeskkonna bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemide kaitse ning taastamise toetus – toetatakse kalade kudemistingimuste parandamist.

5.1.5 Kalavarude haldamise ja kaitse ning harrastuspüügi korraldamine

Programmi tegevuse eesmärk on saavutada olukord, kus kalavarude püügitingimused ja -võimalused on aja- ja asjakohased, kalavarud on kestlikult majandatud, harrastuspüük on korraldatud ja arendatud.

Kalavarude hea seisundi saavutamiseks ja säästlikuks kasutamiseks on liigse püügikoormusega piirkondades vaja oluliselt vähendada kasutada lubatud püügivahendite arvu ning ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid (alammõõdu korrigeerimine, ajalis-ruumilised piirangud, selektiivset püüki toetavad meetmed). Selleks rakendatakse teadmistepõhist lähenemist, tuginedes otsuste tegemisel kalavarude seisundi hindamisele ja teadussoovitustele. Lõheliste rändeteede probleemi lahendamiseks avatakse kalanduse seisukohalt olulistele jõgedele rajatud paisudel ja ummistunud jõgede suudmetes kaladele läbipääsud kudealadele. Lisaks taastatakse elupaiku ning koelmuid, et tagada varude parem looduslik taastumine. Ohustatud kalaliikide varude taastamiseks asustatakse veekogudesse kalakasvatustes kasvatatud kalade noorjärke, arvestades seejuures vajadusega säilitada looduses geneetiline mitmekesisus.

Kalavarude hea seisundi ja säästliku kasutamise tagamiseks parendatakse järelevalve süsteeme ja planeerimist olulisemate kalaliikide keeluaegadel, -kohtades, püügialadel ja maaletulekukohtades, koostatakse kontrollkavad ning korraldatakse rahvusvahelisi ühisoperatsioone.

Ebaseadusliku kalapüügi vähendamiseks täiendatakse järelevalve elektroonilisi kontrollimise võimalusi ning arendatakse uusi, riskipõhist järelevalvet hõlbustavaid infotehnoloogilisi süsteeme ja rakendusi. Selleks, et tõsta kalurite teadlikkust säästvast kalapüügist, kaasatakse neid erinevatesse kalavarude kaitse ja ebaseadusliku kalapüügi ohjamisega seonduvatesse tegevustesse. Harrastuskalapüügi edendamiseks ajakohastatakse infosüsteemi, et lubade väljastamine ja andmete esitamine oleks ladusam. Toetatakse harrastuspüügiks vajalike taristute rajamist, mis aitab tõsta teenuse kvaliteeti ja populaarsust ning vähendab

keskkonnakasutusest tingitud mõjusid loodusele. Samuti on vajalik kasvatada harrastuskalastajate keskkonnateadlikkust.

Oodatavat tulemust aitab oma teenuste kaudu saavutada Keskkonnaamet. Lisaks on olulised partnerid teenuste elluviimisel Riigimetsa Majandamise Keskus ning Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Tabel 8. Programmi tegevuse mõõdikud

Mõõdik	Algtase (2019)	Sihttase (2021)	Sihttase (2022)	Sihttase (2023)	Sihttase (2024)
Madalas seisus varude arv	21	18	18	15	15
Kalade rändetakistuste avamine lõheliste jõgedel (tk)	108	110	115	120	120